

RP 78/2010 rd

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av 21 kap. 16 § i strafflagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att strafflagen ändras. Enligt propositionen ska bestämmelsen om åtalsrätten för lindrig misshandel ändras så att lindrig misshandel av en minderårig eller närstående person ska höra under allmänt åtal. De närstående som omfattas av skyddet ska i bestämmelsen individualiseras så exakt som möjligt.

I propositionen föreslås det också att lindrig misshandel av en person på grund av hans eller hennes arbetsuppgifter ska höra under allmänt åtal.

Lagen avses träda i kraft den 1 januari 2011.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLL	2
ALLMÅN MOTIVERING	3
1 INLEDNING.....	3
2 NULÅGE	4
2.1 Lagstiftning och praxis.....	4
Bestämmelserna om misshandel och åtalsrätten	4
Straffbestämmelser som gäller tjänstemän och vissa arbetsuppgifter	5
Förhållandet mellan gärningsman och offer i strafflagen.....	7
Förekomsten av våld i nära relationer och straffen för misshandelsbrott.....	7
Förekomsten av arbetsplatsvåld	9
2.2 Den internationella utvecklingen samt lagstiftningen i utlandet och i EU	10
2.3 Bedömning av nuläget	10
Lindrig misshandel	10
Åtalsrätten för lindrig misshandel	10
Åtalsarrangemangen vid arbetsplatsvåld	12
3 MÅLSÄTTNING OCH DE VIKTIGASTE FÖRSLAGEN	14
3.1 Målsättning.....	14
3.2 Alternativ	15
3.3 De viktigaste förslagen.....	16
Lindrig misshandel av en minderårig eller närstående person	16
Arbetsplatsvåld, lindrig misshandel och åtalsrätt	17
4 PROPOSITIONENS KONSEKVENSER	18
4.1 Straffrättsliga konsekvenser	18
4.2 Ekonomiska konsekvenser	19
Ändringen av åtalsrätten för lindrig misshandel	19
Åtalsarrangemangen vid arbetsplatsvåld	20
4.3 Konsekvenser för myndigheterna	21
4.4 Samhälleliga konsekvenser	21
5 BEREDNINGEN AV PROPOSITIONEN	22
DETALJMOTIVERING	24
1 LAGFÖRSLAG	24
2 IKRAFTTRÄDANDE	26
LAGFÖRSLAG	27
Lag om ändring av 21 kap.16 § i strafflagen.....	27
BILAGA	28
PARALLELLELTEXT	28
Lag om ändring av 21 kap.16 § i strafflagen.....	28

ALLMÄN MOTIVERING

1 Inledning

Våld i hemmet (familjevåld) tolkas i vid bemärkelse som psykiskt eller fysiskt våld (inklusive sexuellt) inom äktenskapet eller andra samlevnadsformer (Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om "Barn som indirekta offer för våld i hemmet", EUT C 325, 30.12.2006, s. 60—64). Med parrelation avses ett äktenskap eller samboförhållande, där det väsentliga är formell registrering, att man bor tillsammans eller relationens personliga karaktär. Till våld i en parrelation, s.k. partnervåld, hänförs i allmänhet också våld som utövas efter det att relationen har upphört. Även våld mot barn är familjevåld. Våld mellan släktingar kan även avse våld som vuxna barn utövar mot sina föräldrar. För dessa olika typer av våld används i denna proposition den gemensamma benämningen våld i nära relationer.

I Finland och även i många andra västländer har man under de senaste åren upplevt våldet i nära relationer och på arbetsplatser som ett problem. I domstolspraxis finns det dock inte några exakta uppgifter om hur allmänt detta våld är, eftersom offret för ett misshandelsbrott (t.ex. en make) eller gärningsorten (t.ex. en arbetsplats) inte specificeras i domstolsstatistiken.

Enligt Statistikcentralen uppgick antalet offer för familjevåldsbrott som polisen fick kännedom om 2008 till 5 000, vilket var 3 % mer än året innan. Av offren var 3 800 kvinnor och 1 200 män. Det familjevåld som polisen registrerar är i allmänhet våld mot kvinnor av män. Siffrorna återger våld mellan antingen personer som bor tillsammans eller nuvarande eller tidigare familjemedlemmar. I drygt hälften av fallen handlar det om våld mellan makar eller sambor, s.k. partnervåld. Av de 2 900 offren för partnervåld var 410 män, dvs. 14 %. Av offren för familjevåld var 444 yngre än 15 år och 261 i åldern 15–20 år.

Enligt de nationella offerundersökningarna har familjevåldet mot kvinnor minskat något under det senaste kvartalet. Offerundersök-

ningarna om våldet mot kvinnor visar att det våld som utövas av maken minskade under perioden 1997—2005. Föräldrars aga av barn och unga minskade kraftigt under perioden 1988—2008. Detsamma gäller fysiskt våld mot barn av deras mödrar och fäder. Merparten av fallen av i synnerhet lindrig misshandel i nära relationer uppskattas dock inte komma till myndigheternas kännedom.

Med arbetsplatsvåld avses i allmänhet att någon utsätts för fysiskt våld eller hot om sådant vid utförandet av sina arbetsuppgifter. Arbetsplatsvåld kan emellertid definieras på olika sätt. Enligt Europeiska kommissionens definition avses med arbetsplatsvåld att personer kränks verbalt, hotas eller misshandlas under förhållanden som anknuter till deras arbete så att detta direkt eller indirekt äventyrar deras säkerhet, välmående eller hälsa. I forskningslitteraturen har man delat in de situationer där det förekommer arbetsplatsvåld i olika typer (Heiskanen, Markku, Työpaikakäivälyttä Suomessa, i publikationen Suomalaiset väkivallan uhreina, Rättspolitiska forskningsinstitutets publikation 216, 2005). Arbetsplatsvåldet kan t.ex. klassificeras som 1) intrång på en arbetsplats, när en obekant person kommer till arbetsplatsen för att begå ett rån eller sexuellt ofreda någon eller utöva någon annan form av våld, 2) våld mellan en arbetstagare och en konsument, kund eller patient och 3) våld i en nära relation, där förövaren är en kollega eller kompanjon. Arbetsplatsvåldet kan vara internt, så att det utövas på arbetsplatsen (t.ex. av kollegor) eller externt (förövaren är en kund, en patient eller någon utomstående, ofta obekant person). I denna proposition avses med arbetsplatsvåld att en utomstående person begår ett misshandelsbrott mot någon som utför en arbetsuppgift på grund av denna uppgift.

I sammanlagt 1 464 av de fall när försäkringsbolagen betalade ersättningar för olycksfall i arbetet och yrkessjukdomar till löntagare 2003 var orsaken arbetsplatsvåld, och i 98 % av fallen skedde våldet på arbetsplatsen. I 850 av fallen (58 %) var offret en kvinna och i 614 av fallen (42 %) en man. En

stor del av våldet skedde i arbetet inom social- och hälsovårdssektorn (44 %) eller i annat servicearbete (30 %). (Hintikka, Noora & Saarela, Kaija Leena: Väkivaltatapurmat vuonna 2003, Tammerfors tekniska universitet, Tammerfors 2005). Dessa uppgifter gäller främst annat våld än lindrig misshandel. Det är bara om en våldshandling på en arbetsplats anmäls som olycksfall till en försäkringsanstalt och frånvaron varar i minst tre dagar som uppgifterna förs in i statistiken över olycksfall i arbetet. Enligt en nationell offerundersökning ökade arbetsplatsvåldet i Finland kraftigt 1993–2003 men inte längre enligt den enkät som gjordes 2006, medan en ökning kunde ses igen 2009. Polisen fick kännedom om 9 619 fall av lindrig misshandel 2008. En särskild utredning om arbetsplatsvåldet gjordes 2006. Enligt den var offret en arbetstagare och den som misstänktes för brottet en kund i 9 % av fallen av lindrig misshandel. Det uppskattas att största delen av de fall när en arbetstagare utsätts för lindrig misshandel aldrig kommer till myndigheternas kännedom.

I statsrådets principbeslut av den 14 december 2006 om ett nationellt våldsreduceringsprogram rekommenderas åtgärder för att förebygga partnervåld. I programmet rekommenderas det bl.a. att man utreder möjligheterna att korrigera lagstiftningen så att det blir lättare att identifiera och erkänna de klandervärda drag som kännetecknar särskilt våld mot kvinnor, dvs. att det är fråga om upprepat våld mot och kuvande av en närstående person. När det gäller arbetsplatsvåld föreslås det i programmet att man försöker främja en mer systematisk anmälning av dessa brott till polisen.

FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter påpekade i maj 2007 i sina slutsatser som gällde Finland (E/C.12/CO/FIN/5) att det saknas bestämmelser om familjevåld i lagstiftningen (punkt 16) och uppmanade Finland att överväga speciallagstiftning där detta våld kriminaliseras (punkt 25). Kommittén tar inte i sina slutsatser ställning till vilken lagstiftningsteknisk form dessa specialbestämmelser ska ha. Motsvarande rekommendationer har getts av bl.a. FN:s kommitté mot diskriminering av kvinnor (CEDAW/C/FIN/CO/6) och i publikatio-

nerna från Europarådets kampanj mot våld mot kvinnor.

Det bör understrykas att enbart lagstiftning i sig och i synnerhet straffrättslig lagstiftning inte är ett tillräckligt medel för att komma åt våldet i nära relationer och på arbetsplatser. Ju bättre och ju tidigare myndigheterna och personer i offrets närmaste krets kan identifiera våldet i en nära relation och vidta de åtgärder som behövs, desto effektivare kan man bekämpa våldet. Både offret och förövaren måste ofta få hjälp, t.ex. inom ramen för socialarbetet, för att kunna återhämta sig och upphöra med våldet. Offret för våld i en nära relation behöver och bör även få hjälp av samhället i form av psykiskt stöd och praktiska råd. Förövaren kan å sin sida behöva få vård vid sidan av straffet och bör hänvisas till de program som syftar till att upphöra med våldet. Dessa program kan gälla både lindrigt och upprepat våld men även grovre våld. De olika aktörerna bör utveckla sitt samarbete så att offret får det stöd det behöver och förövaren får vård. Resultatet blir bäst om alla dessa medel används samtidigt.

Enligt arbetarskyddslagstiftningen är arbetsgivaren ansvarig för att garantera de anställdas säkerhet. Arbetsgivarens skyldigheter gäller dock främst att förebygga och förbereda sig för våldssituationer.

2 Nuläge

2.1 Lagstiftning och praxis

Bestämmelserna om misshandel och åtalrätten

Bestämmelser om misshandelsbrott finns i 21 kap. i strafflagen. Bestämmelserna reviderades som ett led i totalreformen av strafflagen 1995. Enligt 21 kap. 5 § i strafflagen ska den dömas för misshandel som begår fysiskt våld mot någon eller som utan att begå sådant våld skadar någons hälsa, tillfogar honom smärta eller försätter honom i medvetlöshet eller något annat motsvarande tillstånd. Straffet är böter eller fängelse i högst två år. Enligt 21 kap. 7 § i strafflagen är misshandeln lindrig, om gärningen bedömd som en helhet är ringa, med hänsyn till att våldet, kränkningen av den kroppsliga integ-

riteten eller den skada som tillfogats offrets hälsa har varit mindre betydande eller med beaktande av andra omständigheter vid brottet. Straffet är då böter. Enligt 21 kap. 6 § i strafflagen är misshandeln grov, om vid misshandeln 1) någon tillfogas svår kroppsskada eller en allvarlig sjukdom eller försätts i livshotande läge, 2) brottet begås på ett synnerligen rätt eller grymt sätt, eller 3) används skjut- eller eggvapen eller något annat jämförbart livsfarligt hjälpmedel och brottet även bedömt som en helhet är grovt. Straffet är fängelse i minst ett och högst tio år.

De gällande bestämmelserna om misshandel i strafflagens 21 kap. trädde i kraft i början av september 1995, som en del av den andra fasen av totalreformen av strafflagen. När det gäller gränsen mellan misshandel och lindrig misshandel konstateras det i regeringens proposition att graderingen i den gamla lagen som endast tog hänsyn till brottets effekt inte var lyckad. Därför utformades bestämmelsen om lindrig misshandel så att misshandeln ska betraktas som lindrig, om den är ringa bedömd som en helhet. Vid bedömningen ska fästas avseende bl.a. vid huruvida våldet, kränkningen av den kroppsliga integriteten eller den skada som tillfogats någons hälsa har varit mindre betydande (RP 94/1993 rd, s. 95/I). Lagändringen innebar att rekvisiten för lindrig och vanlig misshandel överlappar varandra på ett nytt sätt. Enligt den gällande lagen kan en gärning utgöra vanlig misshandel också i ett sådant fall när ingen skada har tillfogats. Å andra sidan kan en gärning bedömas som lindrig trots att en yttre skada har tillfogats offret genom brottet.

Grov misshandel och misshandel hör under allmänt åtal. För att åtal ska kunna väckas för dessa brott krävs det inte någon åtalsbegäran från målsäganden. Allmän åklagare är också skyldig att väcka åtal för brotten trots att målsäganden inte vill det. Enligt 2 § i förundersökningslagen (449/1987) är polisen skyldig att göra förundersökning i brott som hör under allmänt åtal på grund av anmälan till den. Vem som helst får anmäla dessa brott till polisen. T.ex. har en person eller arbetsgivare som är medveten om att det förekommer våld i en nära relation rätt att göra polis-anmälan om misshandel eller grov misshandel

del utan att själv ha ställning som målsägande.

I samband med totalreformen av bestämmelserna om misshandel föreskrevs det att misshandel på enskild plats hör under allmänt åtal, eftersom man ville betona att familjevåld inte är en privat angelägenhet (RP 94/1993 rd, s. 98/I). År 2004 upphävdes 21 kap. 17 § i strafflagen, som gjorde det möjligt att inte väcka åtal för misshandel, om målsäganden av egen fast vilja begärde det och om inte ett viktigt allmänt eller enskilt intresse krävde att åtal väcktes.

Lindrig misshandel är i regel ett målsägandebrott. Enligt 21 kap. 16 § i strafflagen får allmän åklagare inte väcka åtal för lindrig misshandel som riktat sig mot en person som fyllt 15 år, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal. Lindrig misshandel av en person som är yngre än 15 år hör således alltid under allmänt åtal, medan annan lindrig misshandel i princip är ett målsägandebrott. I 1 kap. 3 § 2 mom. i lagen om rättegång i brottmål föreskrivs det dock också att om en vårdnadshavare, intressebevakare eller annan laglig företrädare har begått ett brott mot en minderårig eller i övrigt mot den som har en intressebevakare, hör brottet under allmänt åtal.

I princip får vem som helst anmäla även lindrig misshandel till polisen. För att förundersökning ska göras krävs det dock att målsäganden yrkar på straff för förövaren.

I bestämmelserna om misshandel föreskrivs det inte särskilt om vilka eller hurdana personer gärningen ska rikta sig mot. Det att offret är en närstående till förövaren eller att gärningen begicks när offret utförde sina arbetsuppgifter kan dock påverka gärningens klandervärdhet och således även straffmätningen i det enskilda fallet.

Straffbestämmelser som gäller tjänstemän och vissa arbetsuppgifter

I bestämmelserna i strafflagen regleras inte särskilt situationer när misshandeln har riktat sig mot en person som utför en arbetsuppgift. I strafflagen finns det emellertid särskilda straffbestämmelser som gäller vissa personer som har ställning som tjänsteman eller sköter vissa slag av arbetsuppgifter.

I 16 kap. 1 § i strafflagen kriminaliseras våldsamt motstånd mot tjänsteman. För gärningen ska den dömas som 1) använder eller hotar använda våld för att tvinga en tjänsteman till eller hindra honom från en tjänsteåtgärd som innefattar utövning av offentlig makt, 2) annars med anledning av en sådan tjänsteåtgärd använder eller hotar använda våld mot den tjänsteman som vidtar åtgärden, eller 3) använder våld mot en tjänsteman eller en person som står i sådant förhållande till honom som avses i 15 kap. 10 § 2 mom. (make, syskon, förälder, barn, sambo eller en person som annars är närstående) för att hämnas för en sådan tjänsteåtgärd. Det föreskrivna straffet är fängelse i minst fyra månader och högst fyra år. Straffskalan är strängare än vid misshandel (böter eller fängelse i två år).

Om våldsamt motstånd mot tjänsteman, med beaktande av att våldet eller hotet varit ringa eller andra omständigheter vid brottet, bedömt som en helhet har begåtts under förmildrande omständigheter, ska gärningsmannen enligt 16 kap. 2 § i strafflagen dömas till böter eller fängelse i högst sex månader för motstånd mot tjänsteman. Motstånd mot tjänsteman ska således bedömas enligt en strängare straffskala än lindrig misshandel, där det föreskrivna straffet är böter.

Lindrig misshandel anses ingå i våldsamt motstånd mot tjänsteman (HD 1986 II 1), men det gör däremot inte grundformen av misshandel (HD 1975 II 71 och RP 6/1997 rd, s. 61/II).

I 40 kap. 11 § 1 punkten i strafflagen definieras tjänsteman. Offentligt anställd arbetstagare i arbetsavtalsförhållande definieras särskilt i lagens 40 kap. 11 § 3 punkt. Dessa omfattas dock inte av skyddet för våldsamt motstånd mot tjänsteman (RP 6/1997 rd, s. 58). För att bestämmelsen om våldsamt motstånd mot tjänsteman ska kunna tillämpas krävs det dessutom att det handlar om en tjänsteåtgärd som innefattar utövning av offentlig makt. I 40 kap. 11 § 5 punkten i strafflagen definieras person som utövar offentlig makt. Definitionen var huvudsakligen tänkt att motsvara vad som i den då gällande lagen avsågs med utövning av offentlig makt. En person som utövar offentlig makt får enligt lag eller förordning meddela för andra

bindande förordnanden eller att besluta om andras intressen, rättigheter eller skyldigheter eller med stöd av lag eller förordning i sin uppgift reellt ingripa i någon annans intressen eller rättigheter, eller delta i beredningen av sådana åtgärder.

De brott som gäller våldsamt motstånd mot tjänsteman hör under allmänt åtal. Vid våldsamt motstånd mot tjänsteman är det inte tjänstemannen direkt som är innehavare av den kränkta rätten, eftersom syftet med bestämmelsen är att skydda tjänsteåtgärder som innefattar utövning av offentlig makt. Enligt högsta domstolens linje har en polisman som hade utsatts för våld och som utan att framställa ersättningsanspråk yrkade på att den åtalade skulle dömas till straff för våldsamt motstånd mot tjänsteman inte ställning som målsägande (HD 1978 II 32). Avgörandet HD 1999:54 följer samma linje.

I 17 kap. 6 § i strafflagen kriminaliseras motstånd mot person som upprätthåller ordningen. Det föreskrivna straffet för gärningen är böter eller fängelse i högst sex månader. Med person som upprätthåller ordningen avses enligt 2 mom. bl.a. en förare i kollektivtrafik, en biljettkontrollör och en ordningsvakt som bistår vid kontrollen, en väktare som avses i lagen om privata säkerhetstjänster (282/2002) samt en ordningsvakt. Gärningen hör under allmänt åtal.

Den arbetsrättsliga regleringen innehåller ett antal bestämmelser som ålägger en arbetsgivare att garantera sina arbetstagare en arbetsmiljö som är fri från våld. Även i den övriga lagstiftningen finns det en del bestämmelser som tangerar arbetsplatsvåld. I 7 § 2 mom. i brottsskadelagen (1204/2005) bestäms det t.ex. att om en personskada har orsakats genom ett målsägandebrott, måste målsäganden ha anmält brottet till förundersökningsmyndigheten eller åklagaren för att arbetsgivaren ska få ersättning för lön för sjukdomstiden. På skador eller sjukdomar som har orsakats av arbetsplatsvåld tillämpas i första hand lagen om olycksfallsförsäkring (608/1948), där det inte finns någon motsvarande bestämmelse.

Arbetsgivare och arbetstagare definieras i strafflagens 47 kap., som gäller arbetsbrott. Bl.a. 4 a § i lagen om olycksfallsförsäkring

och dess förarbeten (RP 324/1992 rd) gäller våld i samband med arbetet.

Förhållandet mellan gärningsman och offer i strafflagen

Att gärningsmannen utnyttjar ett förtroendeförhållande eller offrets beroende ställning kriminaliseras i en del bestämmelser i strafflagen, antingen i grundformen eller som en förutsättning för den grova gärningsformen av ett brott.

I 1 och 3—4 punkten i bestämmelsen om sexuellt utnyttjande i 20 kap. 5 § i strafflagen är det fråga om att utnyttja en person som står i ett underordnat förhållande till eller är beroende av gärningsmannen. Enligt bestämmelsen om grovt sexuellt utnyttjande av barn i 20 kap. 7 § i strafflagen kan gärningen vara grov, om den är ägnad att orsaka barnet synnerlig skada på grund av det speciella förtroende som barnet hyser för gärningsmannen eller på grund av att barnet på annat sätt står i särskilt beroende ställning i förhållande till gärningsmannen. Enligt 25 kap. 3 § i strafflagen är ett element i rekvisitetet för människohandel att man utnyttjar någon annans beroende ställning eller skyddslösa läge. Med stöd av 28 kap. 2 § i strafflagen kan en stöld bedömas som grov, om gärningsmannen utnyttjar den drabbades hjälplöshet eller nöd. Enligt 28 kap. 5 § i strafflagen kan förskingring bedömas som grov, om gärningsmannen utnyttjar sin ansvarsfulla ställning. Vid grov utpressning enligt 31 kap. 4 § 2 punkten i strafflagen utnyttjar gärningsmannen på ett hänsynslöst sätt någon annans särskilda svaghet eller annars skyddslösa läge.

Förhållandet mellan gärningsmannen och offret kan även beaktas vid straffmätningen utifrån bestämmelserna i strafflagens 6 kap. Straffet skärps om offret var hjälplöst eller inte kunde försvara sig. På motsvarande sätt kan det att gärningsmannen uppenbart utnyttjade någon annans beroende ställning eller osjälvständighet och att gärningen riktade sig mot någon som befann sig i ett underordnat förhållande i princip i mycket hög grad beaktas vid straffmätningen för olika brottstyper där ett sådant förhållande kan uppstå.

Förekomsten av våld i nära relationer och straffen för misshandelsbrott

I Finland har det gjorts två omfattande offerundersökningar om våldet mot kvinnor, 1997 och 2005. Enligt dem har ca 8 % av de kvinnor som lever i en parrelation utsatts för partnervåld eller hot om sådant under det senaste året. De allra grövsta formerna av våld, att slå, sparka eller strypa, är dock rätt sällsynt enligt undersökningarna. Den dolda brottsligheten uppskattas vara stor vid våld i nära relationer.

Enligt offerundersökningarna om våldet mot kvinnor hade 7,9 % av kvinnorna i en parrelation utsatts för våld eller hot om våld och 6,3 % för fysiskt våld under det senaste året. Siffran inkluderar även lindrigare gärningsformer, såsom fasthållande och lättare slag, vilka utgjorde merparten av våldet. Andelen kvinnor som hade utsatts för något slag av våld eller hot om våld (i en parrelation, en tidigare parrelation eller utanför en parrelation) var 11,6 % (Heiskanen, Markku, i publikationen *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005*, Rättspolitiska forskningsinstitutets publikationer 225, s. 26, tabell 3.4). De allra grövsta formerna av våld var klart sällsyntare. T.ex. hade 0,8 % av kvinnorna utsatts för slag och sparkar i parrelationen under det senaste året (Piispa, Minna, i den nämnda publikationen, s. 46, tabell 4.3).

Enligt den nationella offerundersökning som gjordes 2006 hade 0,5 % av kvinnorna och 0,2 % av männen utsatts för fysiskt våld av en nuvarande eller tidigare make eller sambo eller stadigvarande partner under det senaste året (Perheväkivalta Suomessa, Rättspolitiska forskningsinstitutet, *Verkkokatsaus 12/2009*).

De nationella offerundersökningarna visar att de fall av fysiskt familjevåld mot kvinnor som leder till skador har minskat under det senaste kvartalet. Också enligt offerundersökningarna om våldet mot kvinnor minskade det våld som utövades av en make under perioden 1997—2005 (Perheväkivalta Suomessa, Rättspolitiska forskningsinstitutet, *Verkkokatsaus 12/2009*). Under 2000-talet har risken för kvinnor att utsättas för fysiskt familjevåld varit ca 30—40 % lägre än på 1980-talet (Sirén, Reino & Kivivuori,

Janne & Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Mikko: Suomalaisten kokema väkivalta 1980—2006, Rättspolitiska forskningsinstitutet 74/2007, s. 11).

Av alla våldsbrotten i polisens statistik 2007 registrerades 12 % som familjevåld (varav 9 % riktade sig mot kvinnor och 3 % mot män). Merparten av våldet mot såväl kvinnor som män är således något annat än familjevåld.

Det finns dock en del skillnader mellan det familjevåld och partnervåld som utövas mot kvinnor och det som utövas mot män. I Rättsstatistisk årsbok analyseras de fall av misshandel inom samma hushåll som polisen fick kännedom om 2007. Av fallen av lindrig misshandel och grundformen av misshandel inom samma hushåll riktade sig 71 % mot kvinnor över 15 år, 15 % mot män över 15 år och 14 % mot barn under 15 år. Den relativa andelen män av offren ökar däremot vid grov misshandel och försök till brott mot liv. Av dessa gärningar riktade sig 50 % mot kvinnor över 15 år, 42 % mot män över 15 år och 8 % mot barn under 15 år. Det är möjligt att männen utsätts för mer grovt våld än kvinnorna relativt sett, men det kan också hända att män som har utsatts för lindrigare familje- eller partnervåld inte anmäler detta lika ofta som kvinnorna. Antagandet att männen anmäler lindrig misshandel mer sällan än kvinnorna får stöd i internationella undersökningar (Perheväkivalta Suomessa, Rättspolitiska forskningsinstitutet, Verkkokatsauksia 12/2009).

I vart femte fall när polisen larmas till en privat bostad, dvs. i ca 15 000—20 000 fall per år, handlar det om våld i nära relationer. Trots det har polisen under de senaste åren registrerat bara ca 4 000—5 000 polisanmälningar av våld i nära relationer, varav 3 000 fall av partnervåld. Totalt har ca 28 000—35 000 misshandelsbrott per år registrerats under 2000-talet, varav 39—44 % har begåtts på enskild plats.

En stor del av våldet i nära relationer är således dold brottslighet, eller åtminstone upphör åtgärderna i dessa fall innan en polisanmälan registreras. En stor del av det våld i nära relationer som rapporteras i enkätundersökningarna är från straffrättslig synpunkt lindrig misshandel, dvs. fasthållande eller lät-

ta slag, vilket delvis förklarar de stora skillnaderna mellan den totala brottsligheten och det antal fall som polisen får kännedom om. Grovt fysiskt våld i nära relationer är rätt sällsynt också enligt enkätundersökningarna.

Flera undersökningar visar att särskilt partnervåldet karakteriseras av att våldet upprepas och blir grövre för varje gång. Offret förmår sällan själv bryta den onda cirkeln. Partnervåldet har ofta pågått länge innan det över huvud taget anmäls till polisen.

Partnervåldet orsakar stora kostnader för samhället. En undersökning från 2000 (Väkivallan hinta, Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa, Heiskanen, Markku & Piispa, Minna) visar att våldet mot kvinnor orsakade samhället direkta kostnader på 296 milj. mk 1998. I kalkylen ingår kostnaderna för hälso- och sjukvården, socialtjänsterna och rättssystemet. De indirekta kostnaderna för våldet var t.o.m. dubbelt större. Enligt en annan undersökning som gjorts av samma forskare (Väkivallan kustannukset kunnassa, viranomaisten arviointiin perustuva tapaustutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen kustannuksista Hämeenlinnassa vuonna 2001) orsakade det våld mot kvinnor som myndigheterna fick kännedom om kostnader på sammanlagt 1,2 milj. euro i Tavastehus 2001. Överfört på hela landet skulle detta innebära kostnader på 91 milj. euro.

En annan synnerligen klandervärd form av våld som har varit aktuell är våldet mot barn och unga. Enligt de enkäter om ungdomsbrottsligheten som Rättspolitiska forskningsinstitutet har gjort hölls våldet mot ungdomar på en rätt stabil nivå under perioden 1998—2004. De färskaste uppgifterna visar dock att en klar ökning skedde 2008. Typiskt för våldet mot barn och unga är att det oftast utövas av andra unga. Det är betydligt mer sällsynt att vuxna utövar våld mot barn. I en barnoferundersökning uppgav drygt 20 % av pojkarna och ca 15 % av flickorna att de hade utsatts för misshandel under det senaste året. Ca 5 % av ungdomarna hade utsatts för misshandel som ledde till skador, och ungefär en av hundra sökte läkarvård på grund av skadorna.

Föräldrars aga av barn eller unga minskade kraftigt under perioden 1988—2008. Det

gäller fysiskt våld av såväl mödrar som fäder mot sina barn. Förövaren är något oftare mamman än pappan, men för bägges del har det skett en kraftig minskning. Trots det är den vanligaste formen av familjevåld våld av föräldrarna mot sina barn.

Att polisen får kännedom om allt fler fall av våld i hemmet beror sannolikt på att våldet anmäls oftare, eftersom motsvarande ökning inte syns vare sig i de nationella offerundersökningarna eller i kvinno- eller barnofferundersökningen.

Mer än 80 % av misshandelsbrotten (82 % år 2007) döms enligt bestämmelsen om vanlig misshandel. Andelen grova gärningsformer är 6 % och andelen lindriga ca 12 %. Böter döms ut i tre av fyra fall av vanlig misshandel, som utgör merparten av misshandelsbrotten (centralmättet 40 dagsböter; ingen statistik förs över spridningen av böterna på olika brott). Normalstraffet för ett ovillkorligt fängelsestraff är 1—5 månader (59 % av fängelsestraffen) och för ett villkorligt fängelsestraff 1—4 månader (68 % av de villkorliga straffen). Andelen fängelsestraff som döms ut för misshandel har ökat något under de senaste tio åren. Samtidigt har genomsnittslängden på fängelsestraffen ökat från ca 2,5 till 3,5 månader. För lindrig misshandel kan endast böter fastställas (centralmättet 17 dagsböter), och i 2,7 % av fallen avstod man från att döma till straff 2007. Mer än hälften av straffen för lindrig misshandel bestäms dessutom i strafforderförfarande. (Rikollisuustilanne 2008, Rättspolitiska forskningsinstitutet 247/2009, s. 372—374)

Förekomsten av arbetsplatsvåld

Uppgifterna om arbetsplatsvåldet grundar sig på de nationella offerundersökningar som gjordes 1980, 1988, 1993, 1997, 2003 och 2006. Enligt enkätundersökningarna har arbetsplatsvåldet ökat såväl i Finland som i de övriga nordiska länderna på den senaste tiden. Samma resultat rapporteras från många andra utvecklade industriländer.

Enligt de nationella offerundersökningarna ökade arbetsplatsvåldet kraftigt 1993—2003, men denna ökning avstannade i den enkät som gjordes 2006. Andelen män som utsätts

för arbetsplatsvåld (fysiskt våld eller hot) har ökat något under knappt 30 år; från knappt 2 % till drygt 2 %. Andelen var 2,6 % 2003 men sjönk i den undersökning som gjordes 2006 till 2,2 %. Antalet fall av våld mot kvinnor har däremot ökat kraftigt och översteg på 1990-talet männens nivå. Enligt den enkät som gjordes 2003 hade 4,4 % av kvinnorna utsatts för arbetsplatsvåld. År 2006 var siffran 3,8 %. Enligt de nationella offerundersökningarna är arbetsplatsvåld den vanligaste formen av våld mot kvinnor.

Om man endast ser till det fysiska våldet har siffrorna för männen hållits kring knappt 1 % under den tid som man har mätt arbetsplatsvåldet, medan siffrorna för kvinnornas del har stigit från under 0,6 % till nästan 2 %. År 2003 hade 1,9 % av kvinnorna utsatts för fysiskt arbetsplatsvåld medan siffran 2006 var 1,7 %.

Ökningen av arbetsplatsvåldet återspeglar särskilt det faktum att kvinnor i yrken inom hälso- och sjukvården i allt högre grad utsätts för våld och hot om våld. Medan det typiska offret för arbetsplatsvåld ännu för några årtionden sedan var en man som hade i uppdrag att övervaka ordningen är det i dag en kvinna i ett vård- eller något annat serviceyrke. Våldet är särskilt vanligt inom den kvinnodominerade servicesektorn, och trenden på längre sikt verkar ha varit att många uppgifter som förut hörde till det omvårdnadsarbete som utfördes i hemmet har överförts till samhället. Samhället och dessa kvinnodominerade yrken får därigenom en allt större roll.

Arbetsplatsvåldet anmäldes till polisen i 19 % av de fall som gällde männen och i 13 % av de fall som gällde kvinnorna 2003. En anmälan om våld leder inte alltid till en polisundersökning. Det bedömdes att polis-anmälan hade gjorts i 6 % av de fall av arbetsplatsvåld som gällde männen och i 7 % av de fall som gällde kvinnorna. (Heiskanen, Markku, Työpaikkaväkivalta Suomessa, i publikationen Suomalaiset väkivallan uhreina, Rättspolitiska forskningsinstitutets publikationer 216, 2005, s. 48)

År 2006 fick polisen kännedom om 9 601 fall av lindrig misshandel, och i 9 % av dessa fall var offret en arbetstagare och den som misstänktes för brottet en kund. Detta motsvarar ca 860 brott per år (Rikollisuusti-

lanne 2007, Rättspolitiska forskningsinstitutet 239/2008, s. 55 och 65).

Under de senaste åren har våldet i arbetet diskuterats livligt i offentligheten. Detta kan öka antalet anmälningar om våld, trots att det verkliga våldet inte har ökat, åtminstone inte i samma utsträckning. Det kan gälla såväl anmälningarna till polisen som svaren på enkäter. I en svensk undersökning om utvecklingen av våldet i arbetslivet kunde man inte avgöra om orsaken till de högre siffrorna var att man rapporterade lindrigare fall än förut i enkäten eller om våldet verkligen hade ökat (Estrada, F., Nilsson, A. & Wikman, S., Det ökade våldet i arbetslivet. En analys utifrån de svenska offerundersökningarna. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap, 94(1), 2007, s. 56—73).

2.2 Den internationella utvecklingen samt lagstiftningen i utlandet och i EU

En översiktlig rättsjämförelse av lagstiftningen i Sverige, Danmark, Norge, Tyskland och Spanien finns i arbetsgruppsbetänkandet ”Misshandelsbrott i nära relationer och på arbetsplatser” (justitieministeriets arbetsgruppsbetänkande 2009:11). Jämförelsen visar att det är nödvändigt att föreskriva särskilt om våld i nära relationer även i den finska strafflagen.

2.3 Bedömning av nuläget

Lindrig misshandel

Offren för våld i nära relationer är i alla åldrar och har olika utbildning och etnisk bakgrund. Misshandel av en närstående person är särskilt klandervärd, eftersom offret i en nära relation ofta är synnerligen sårbart och det inbördes förtroende- och beroendeförhållandet mellan personerna gör att gärningen upplevs som ännu mer uppskakande och kränkande. Misshandel i en nära relation kan även om den är lindrig leda till att den drabbade konstant känner sig hotad och ångestfull. Gärningarna begås i allmänhet också i det gemensamma hemmet, som borde vara en trygg plats för vila och rekreation. I misshandel i en nära relation ingår ofta psykisk

eller fysisk kontroll och underkuvande från den ena partens sida, oberoende av kön. Misshandeln påverkar också de övriga familjemedlemmarna.

Våldet i en nära relation har ofta pågått länge innan fallet behandlas i en social eller rättslig myndighet. Även lindrigt våld kan om det pågår under en lång tid orsaka en kris och ett trauma hos offret. Offrets självkänsla och självrespekt kan påverkas så att han eller hon kanske inte förmår fatta rationella beslut om sitt eget liv. Dessa omständigheter talar för att även lindrigt våld i en nära relation bör omfattas av straffsystemet.

De särdrag som kännetecknar våld i en nära relation förekommer inte enbart i våldet mot kvinnor utan också i våldet mot barn och andra närstående personer, även män. Att våldet mot kvinnor har särbehandlats har motiverats med att det är fråga om könsrelaterat våld, som grundar sig på maktförhållanden mellan könen (se t.ex. Piispa, Minna & Heiskanen, Markku, i publikationen Naisiin kohdistunut väkivalta 2005, Rättspolitiska forskningsinstitutets publikationer 225, s. 5; Burman, Monica, Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, 2007, s. 89—107). På individnivå kan det emellertid förekomma likadant underkuvande genom hot om våld mellan partner av samma kön och andra personer i nära relationer, t.ex. mellan ett minderårigt barn och en våldsamt förälder eller mellan ett våldsamt myndigt barn och en gammal förälder. Detsamma kan gälla kvinnors hot om våld mot män. Det är därför inte straffrättsligt motiverat att granska de gärningar som hänför sig till en inbördes parrelation eller nära relation mellan förövaren och offret enbart som brott som män begår mot kvinnor. Även när det gäller andra brottstyper är strafflagen till sin utgångspunkt könsneutral i definitionen av gärningsman och offer.

Åtalsrätten för lindrig misshandel

I dag får allmän åklagare inte väcka åtal för lindrig misshandel som riktat sig mot en person som har fyllt 15 år, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal. Lindrig misshandel som har riktat sig mot en person under 15 år hör däremot alltid under allmänt åtal (SL 21:16). I 1 kap. 3 § 2 mom. i lagen om rätts-

gång i brottmål bestäms det emellertid också att ett brott som en vårdnadshavare, intressebevakare eller någon annan laglig företrädare har begått mot en minderårig eller i övrigt mot den som har en intressebevakare hör under allmänt åtal. Grov misshandel och grundformen av misshandel hör under allmänt åtal.

När ett gränsfall av lindrig misshandel och grundformen av misshandel bedöms som lindrigt kan en orsak i praktiken vara att polisen vill ge målsäganden möjlighet att bestämma om den fortsatta behandlingen av saken (Sirén, Reino & Tuominen, Martti: Pahoipitelyrikokset 1995 och 1999, Rättspolitiska forskningsinstitutet 197/2003, s. 61—62). Enligt 3 § 1 mom. i förundersökningslagen görs förundersökning inte i målsägandebrott, om inte målsäganden framställer straffyrkande. Ibland kan en våldshandling som i dag bedöms som lindrig misshandel vara obetydlig när den inte begås i en nära relation, och det råder i allmänhet inte någon sådan obalans mellan parterna att detta skulle ge orsak att ändra lagen. I en sådan situation kan det vara befogat att låta parterna komma överens om saken sinsemellan och inte inleda någon förundersökning.

Frågan om hur åtalsrätten vid lindrig misshandel ska ordnas är däremot problematisk när det gäller våld i nära relationer. Till misshandel i nära relationer hänför sig oberoende av könet ofta fysiskt och psykiskt underkuvande som påverkar en målsägandes omdömesförmåga. Förövaren kan utnyttja ett maktförhållande inom familjen eller någon annan krets av anhöriga och utöva påtryckning så att offret avstår från att yrka på straff. När offret inte framställer något straffyrkande görs det inte heller någon förundersökning. Detta kan ha negativa följder även senare, t.ex. med tanke på ersättningar för skador.

Delvis av de ovan nämnda orsakerna föreskrevs det vid reformen 1995 att grundformen av misshandel på enskild plats skulle höra under allmänt åtal. I motiveringen till lagändringen konstaterades att det integritetskydd som familjer och intima människorelationer åtnjuter inte ska få betyda att våld accepteras i dessa sammanhang. Å andra sidan betonade riksdagens lagutskott i sitt betänkande (LaUB 22/1994 rd) att det att offret

skyddas mot påtryckning från gärningsmannens sida inte får leda till att målsägandens åsikt inte beaktas alls vid åtalsprövningen.

År 2004 upphävdes den bestämmelse i 21 kap. 17 § i strafflagen som gjorde det möjligt att inte väcka åtal för misshandel, om målsäganden av egen fast vilja begärde det och om inte ett viktigt allmänt eller enskilt intresse krävde att åtal väcktes. Paragrafen kallades ”av egen fast vilja”. I regeringens proposition 144/2003 rd konstateras det att erfarenheterna från Esbo och en del andra orter visar att målsäganden efter rättegången har kunnat vara nöjd över att åklagaren väckte åtal även om målsäganden hade begärt att så inte skulle ske. För en person som har utsatts för våld under en lång tid kan det vara svårt att hitta en lösning på problemet utan utomstående hjälp, och att en myndighet ingriper kan därför vara ett viktigt steg mot att underlätta eller lösa situationen.

När det handlar om våld i nära relationer är det motiverat att göra förundersökning, trots att resultatet senare i processen kan bli något annat än ett fällande avgörande, på grund av bristande bevisning. I praktiken framgår det först under förundersökningen eller efter den om det är fråga om lindrig eller vanlig misshandel. För att kunna göra en helhetsbedömning av våldssituationen måste man ha information om samtliga omständigheter vid brottet, och därför måste en förundersökning göras. Ett sätt att säkerställa att förundersökning inleds vid lindrig misshandel i nära relationer är att föreskriva att dessa typer av lindrig misshandel hör under allmänt åtal.

Det finns dock även andra aspekter som bör beaktas i processen vid lindrig misshandel i en nära relation. Vid denna misshandel uppstår det i allmänhet inte några tydliga yttre skador. Det kan då vara svårt att skaffa bevis utan målsägandens medverkan, både vid förundersökningen och senare under processen. Om det finns sannolika skäl till stöd för åtalet och åtal väcks, försvåras åklagarens uppgift att bevisa åtalet om målsäganden inte medverkar vid huvudförhandlingen. En målsägande är inte skyldig att redogöra för saken eller svara på frågor när han eller hon hörs i bevissyfte. Om målsäganden vägrar att yttra sig, uppstår frågan om och hur den utsaga som han eller hon gav vid förundersökningen

kan läsas upp vid huvudförhandlingen och beaktas som bevis (HD 2000:71 och HD 1995:66).

Vid förundersökningen av fall som gäller våld mellan närstående personer bör man också fästa särskild vikt vid bevisanskaffningen, t.ex. skaffa nödvändiga läkarutlåtanden och beskriva eventuella skador. Polisens agerande genast efter att misshandeln har skett är ofta avgörande för om tillräckliga bevis kan fås. Polispatrullens observationer har en nyckelroll när ett brott uppdragas i samband med att polisen larmas till en privat bostad. Det kan t.ex. vara lättare att bevisa åtalet i domstolen om man tar fotografier av platsen där brottet skedde och eventuella synliga skador hos offret och videofilmar det preliminära förhöret av den misstänkte. Polisens nya anvisningar har förbättrat utredningens kvalitet under de senaste åren (Polii-sin toimenpiteet väkivallan estämisesssä ja vähentämisesssä, Polisens högsta lednings publikationsserie 10/2005). Detsamma gäller läkarutlåtandena vid misshandel (Arjen arvet, Noponen, Tanja, Polisyrykeshögskolans meddelanden 58/2007). Trots eventuella problem vid bevisningen bör förundersökning göras vid misshandel i en nära relation, också i de fall när misshandeln är lindrig.

De problem som nämns ovan gäller inte som sådana lindrig misshandel som riktas mot personer under 18 år. Också lindrig misshandel hör i dag under allmänt åtal, om den riktar sig mot en person som är under 15 år. Detsamma gäller alla gärningar som vårdnadshavaren begår mot en person under 18 år. I de fall där ett barn antingen är offer för eller på något annat sätt kommer i kontakt med våld i en nära relation bör man poängtera barnskyddslagstiftningens betydelse. När ett barn utsätts för misshandel finns det alltid grund för att göra en barnskyddsanmälan enligt 25 § i barnskyddslagen. Det finns ofta också anledning att göra anmälan i ett sådant fall när ett barn tvingas leva i ett våldsamt hem. Anmälan får göras av vem som helst. När en anmälan görs är barnskyddsmyndigheten skyldig att överväga om en polisanmälan är nödvändig.

Åtalsarrangemangen vid arbetsplatsvåld

Som olycksfall i arbetet anses enligt 4 a § i lagen om olycksfallsförsäkring (608/1948) sådan skada eller sjukdom som har åsamkats en arbetstagare av misshandel eller någon annan uppsåtlig gärning som begåtts av en annan person. Med olycksfall i arbete avses enligt lagens 4 § olycksfall som har drabbat en arbetstagare i arbetet, under förhållanden, som härflyta av arbetet (a) på arbetsplatsen eller på område hörande till denna; b) under färd från bostaden till arbetsplatsen eller tvärtom; eller c) medan han var stadd i arbetsgivarens uppdrag) eller vid försök att rädda arbetsgivaren tillhörig egendom eller, i samband med arbetet, människoliv. I en sådan situation betalas det således skadestånd för en skada eller sjukdom som beror på misshandel, på samma sätt som för andra olycksfall i arbetet. Dagpenning eller olycksfallspension kan dock förvägras arbetstagaren eller minskas, om arbetstagaren genom sitt handlande före gärningen väsentligt har medverkat till uppkomsten av skadan eller sjukdomen. Också i ett sådant fall har arbetstagaren som målsägande rätt att i domstol yrka på straff och skadestånd för den som har begått brottet. Ett brottsoffer kan enligt brottsskadelagen (1204/2005) få ersättning av statens medel för personskada, sakskada eller ekonomisk skada som offret tillfogats genom ett brott. Ersättning söks hos Statskontoret.

Fysiskt våld och hot om sådant är en hälso- och säkerhetsrisk i arbetet. Vissa yrkesgrupper är särskilt utsatta för arbetsrelaterat våld och hot om sådant våld. Undersökningar visar att antalet våldsrelaterade olycksfall i arbetet är störst inom servicearbetet, arbetet inom social- och hälsovårdssektorn, transport- och trafikbranschen samt handeln. Inom servicesektorn är dessa olycksfall särskilt frekventa bland poliser, väktare, hotellreceptionister och fastighetsarbetare. För kvinnornas del finns de flesta drabbade inom social- och hälsovårdssektorn, servicearbetet och handeln.

I vart tionde fall av arbetsplatsvåld uppstod det en fysisk skada för offret 2003. I 13 % av fallen skadades en kvinna och i 5 % av fallen en man. Vanligtvis leder arbetsplatsvåldet

inte till några fysiska skador för offret, och det betraktas således i allmänhet som lindrig misshandel vid en straffrättslig bedömning. Vanligast är lindrig misshandel i kontakten mellan en arbetstagare och en kund eller besökare. Även andra personer som befinner sig på platsen är dock hotade. Förutom den arbetstagare som hotas eller utsätts för våld kan även andra arbetstagare, kunder och besökare som befinner sig på platsen uppleva situationen som skrämmande.

De arbetstagare som har ställning som tjänstemän har redan i dag ett särskilt skydd med stöd av strafflagens bestämmelser om våldsamt motstånd mot tjänsteman och motstånd mot tjänsteman. Dessa gärningar anses rikta sig mot det allmänna och hör således alltid under allmänt åtal. Bestämmelserna gäller förutom tjänstemän som upprätthåller ordning och säkerhet även alla tjänstemän som utövar offentlig makt, t.ex. socialarbetare och arbetskraftsmyndigheter som fattar förvaltningsbeslut som inbegriper offentlig maktutövning (HD 1999:54) och lärare (Helsingfors hovrätt 8.11.2005, R 05/2253). All verksamhet som bedrivs av tjänstemän är dock inte utövning av offentlig makt. Som exempel på andra konkreta uppgifter som en tjänsteman sköter i sin tjänsteutövning nämns i förarbetena till lagen forsknings-, undervisnings- och utbildningsuppgifter som hör till tjänsten och att sköta en patient på ett sjukhus som ett offentligt samfund är huvudman för. Även denna verksamhet kan emellertid inkludera uppgifter som utgör utövning av offentlig makt, bl.a. när en tjänsteman inom undervisningsväsendet bedömer studieprestationer eller utövar disciplinära befogenheter. Om funktioner som inte hör till utövningen av offentlig makt hindras eller störs med våld, kan det å andra sidan enligt motiveringen till lagen bli fråga om att återställa ordningen genom myndighetsåtgärder som är liktydiga med utövning av offentlig makt (RP 6/1997 rd, s. 59—60).

När det gäller yrkena inom den privata sektorn finns det i strafflagen en särskild straffbestämmelse som skyddar personer som upprätthåller ordningen (SL 17:6). Likaså kan ett rån som riktar sig mot en person som inte kan försvara sig på grund av sina arbetsupp-

gifter anses som grovt rån (SL 31:2). Även dessa gärningar hör under allmänt åtal.

Utanför tillämpningsområdet för de ovan nämnda bestämmelserna om våldsamt motstånd mot tjänsteman blir de arbetsuppgifter inom den offentliga sektorn som inte kan betraktas som utövning av offentlig makt samt anställda inom den privata sektorn i de fall när våldet inte utgör motstånd mot en ordningsvakt eller rån. Våldshandlingar mot dessa grupper döms således enligt de allmänna bestämmelserna om misshandel. Gärningar som ska bedömas som lindrig misshandel är målsägandebrott, dvs. de förutsätter att målsäganden framställer ett straffyrkande.

Att brottet riktas mot någon som sköter sina arbetsuppgifter är ett specialfall av lindrig misshandel, och det finns inte särskilda bestämmelser om detta i strafflagen. T.ex. kan de som arbetar inom vården råka ut för patienter eller anhöriga som uppträder hotfullt. Vårdpersonalen måste utföra sitt arbete trots att situationen är hotfull, eftersom det hör till deras arbete att alltid försöka att hjälpa patienterna på det sätt som är bäst i den aktuella situationen, i regel med patientens samtycke. Motsvarande situationer kan också förekomma inom andra branscher som hänför sig till socialarbete eller service.

Enligt arbetarskyddslagstiftningen ansvarar arbetsgivaren för att garantera de anställdas säkerhet. Till arbetsgivarens skyldigheter hör framför allt att förebygga och förbereda sig för våldssituationer. Det kan emellertid också anses ingå i samma helhet att reagera på sådana situationer efteråt. När ett brott begås på en arbetsplats på grund av arbetsuppgifterna väcker det känslor av otrygghet bland de övriga anställda och kan således även ha mer långtgående konsekvenser.

Vem som helst får göra anmälan till polisen när ett brott har begåtts. Förutom arbetstagaren, som är målsägande, har således också arbetsgivaren i princip rätt att göra polis-anmälan när en arbetstagare har utsatts för lindrig misshandel. Anmälan får göras utan målsägandens, dvs. arbetstagarens, samtycke. I dag görs förundersökning vid lindrig misshandel emellertid bara om målsäganden framställer ett straffyrkande. Det är i såväl arbetsgivarens som arbetstagarens intresse att de båda kan delge polisen en misstanke om

misshandel genom att göra polisanmälan. En arbetstagare kan av olika orsaker utsättas för påtryckning från olika håll och därför kanske inte anmäla brottet, och då kan inte heller åtalsåtgärder vidtas när det är fråga om ett målsägandebrott. Det finns också en risk för att det uppstår en oenhetlig praxis, vilket kan ha negativa konsekvenser för det våldsförebyggande arbetet. Arbetsgivarna kunde dra upp riktlinjer för hur förfarandet vid polis-anmälan kunde förenhetligas i dessa situationer.

Det bör noteras att det t.ex. i 7 § 2 mom. i brottsskadelagen (1204/2005) sägs att om en personskada har orsakats genom ett målsägandebrott, måste målsäganden ha underrättat förundersökningsmyndigheten eller åklagaren om brottet för att arbetsgivaren ska få ersättning för lön för tiden av arbetsoförmåga. På en skada eller sjukdom som har förorsakats av arbetsplatsvåld tillämpas dock i första hand lagen om olycksfallsförsäkring (608/1948), där det inte finns någon motsvarande bestämmelse. Genom indirekta förpliktelser av detta slag kan man inte främja anmälningen av lindriga brott som har begåtts på en arbetsplats och som inte har lett till yttre skador som skulle berättiga till sjukledighet eller ersättning.

Polisen gör en bedömning av om en gärning ska betraktas som ett målsägandebrott efter att den har tagit emot en anmälan. Enligt 3 § i förundersökningslagen görs förundersökning i målsägandebrott endast om målsäganden har anmält till förundersökningsmyndigheten eller åklagaren att han yrkar straff på den som är skyldig till brottet. Om målsäganden återtar sitt straffyrkande, ska undersökningen läggas ned.

Åtalsarrangemangen vid lindrig misshandel som riktar sig mot en arbetstagare på grund av hans eller hennes arbetsuppgifter kan således anses vara ett problem i nuläget. En arbetstagare som har utsatts för lindrig misshandel kan tycka att det är oskäligt att det är upp till honom eller henne själv att inleda en straffprocess, trots att våldet hade samband med skötseln av arbetsuppgifterna. Det är också möjligt att arbetstagaren avstår från yrkanden av rädsla för hämnd.

För att en förundersökning i dessa fall ska kunna göras utan att målsäganden framställer

ett straffyrkande förutsätts det att man föreskriver att lindrig misshandel hör under allmänt åtal. Detta betyder också att åtal ska väckas, trots att målsäganden motsätter sig det t.ex. av personliga skäl. I en sådan situation kan myndigheterna dock tillämpa bestämmelserna om åtgärdseftergift.

3 Målsättning och de viktigaste förslagen

3.1 Målsättning

Syftet med detta förslag är att i bestämmelserna om misshandel i strafflagen beakta de särdrag som kännetecknar lindrigt våld som någon utövar mot en närstående person, t.ex. sin make eller sin sambo. Trots att det finns vissa typiska särdrag som kännetecknar misshandel i nära relationer kan situationerna variera mycket i praktiken. Ett gemensamt drag är dock att offret oavsett kön ofta är sårbart och står i något slag av beroende ställning till förövaren. Lindrigt våld mellan närstående personer kan vara en del av en långvarig relation och kraftigt prägla denna. Ofta är det så att den ena parten kontrollerar och kuvar den andra. Våldet i en nära relation kan utgöra ett konstant hot som återspeglar sig i hela familjens liv. Våldet utövas ofta i hemmet, som borde vara en trygg och skyddad plats, vilket gör att våldet känns ännu mer ångestfyllt och har konsekvenser för alla familjemedlemmarnas välmåga och hälsa. Våldet i en nära relation är ofta också upprepat våld, på grund av att man upprepar gamla beteendemönster. När lindrig misshandel i nära relationer regleras i straffrätten är det således motiverat att beakta särdragen i dessa situationer genom att föreskriva att gärningarna hör under allmänt åtal.

Ett särdrag i lindrig misshandel som riktas mot en arbetstagare är att offret inte kan fly från våldssituationen. Förutom den arbetstagare som utsätts för våldet kan även andra arbetstagare som befinner sig på platsen uppleva situationen som hotfull och traumatisk. Den enskilda arbetstagaren bör därför inte heller vid lindrig misshandel bära ansvaret för fortsatta rättsliga åtgärder och beslut om sådana. Av dessa orsaker är det nödvändigt att föreskriva att dessa situationer hör under

allmänt åtal. Man kan då säkerställa att en arbetstagare inte ansvarar för att framställa ett straffyrkande i ett sådant fall när arbetstägaren har utsatts för misshandel på grund av skötseln av sina arbetsuppgifter.

3.2 Alternativ

I princip kunde man påverka lindrig misshandel i nära relationer genom att införa en självständig kriminalisering av misshandel av en närstående person eller genom att ändra de gällande bestämmelserna om misshandel så att de beaktar dessa situationer.

Ett regleringsalternativ kunde vara en bestämmelse om grov fridskränkning enligt svensk modell. Syftet med den bestämmelsen var att beakta att våldet i en nära relation vanligtvis är långvarigt och är en process där det ingår såväl misshandel som lindrigare brott och till viss del även kontrollerande beteende som inte hör till rekvisitet för något brott. Lagen ändrades strax efter det att den hade trätt i kraft så att rekvisitet för grov fridskränkning endast inkluderar gärningar som är ett brott även var för sig. I praktiken har straff för grov fridskränkning dömts ut när det under en lång tid har förekommit våld på samma nivå som misshandel eller hot om sådant våld. Enbart lindrig misshandel i sig har uppenbart inte lagförts som grov fridskränkning i någon större utsträckning. Bestämmelsen, där flera gärningar som har begåtts vid olika tidpunkter och som uppfyller enskilda självständiga rekvisit bedöms som ett enda grovt fridskränkingsbrott, är mycket speciell i straffrättsligt hänseende. Det skulle vara svårt att anpassa modellen till det straffrättsliga systemet i Finland och till de grundläggande principer som genomfördes vid totalreformen av strafflagen.

Ett annat alternativ kunde vara att man i rekvisiten i de gällande bestämmelserna om misshandel beaktar att lindrig misshandel är särskilt klandervärd när den karakteriseras av upprepning. I vissa brottsrekvisit i strafflagen är det en straffskärpningsgrund att gärningen riktar sig mot en viss grupp av personer som behöver särskilt skydd. Denna grund är således inte helt främmande mot bakgrund av regleringen i strafflagen. I dag tillämpas straffskärpningsgrunderna i strafflagen emellertid

endast vid gränsdragning mellan grundformen och den grova formen av en gärning. Det finns däremot inte några skärpningsgrunder som skulle inverka på gränsdragningen mellan den lindriga formen och grundformen av en gärning. I rekvisiten för de lindriga brotten föreskrivs det dock om grunder som gäller tillämpningen av bestämelsen. Dessa styr dock i allmänhet tillämpningen i en lindrigare riktning, så att gärningen ska bedömas som en lindrig gärning i stället för som en gärning enligt grundrekvisitet. Det skulle följaktligen vara en i lagtekniskt avseende ny och unik lösning i strafflagen att en nära relation mellan förövaren och offret skulle utgöra en straffskärpnings- eller begränsningsgrund vid tillämpningen av rekvisiten för lindrig misshandel och grundformen av misshandel.

Att tillämpa ett strängare brottsrekvisit på grund av att en gärning upprepas skulle vara främmande för det straffrättsliga systemet i Finland. I straffrätten skiljer man vanligtvis den grova gärningsformen från grundformen och grundformen från den lindriga gärningsformen utifrån att gärningen är av allvarigare art än i genomsnitt och den skuld gärningen visar hos gärningsmannen, men däremot inte utifrån återfall. I den finska strafflagen beaktas återfall som en grund vid straffmätningen enligt 6 kap. i strafflagen, inte som ett enskilt brottsrekvisit.

I propositionen har man stannat för ett alternativ där det föreskrivs att lindrig misshandel i en nära relation hör under allmänt åtal. Det blir då möjligt att verkligen ingripa i våld i nära relationer.

När det gäller lindrig misshandel av en person som utför sina arbetsuppgifter finns det två olika alternativ för att ordna åtalsrätten. Man kunde föreskriva att lindrig misshandel, som i dag är ett målsägandebrott, ska höra under allmänt åtal. Ett annat alternativ kunde vara att gärningarna i princip fortfarande ska vara målsägandebrott men att man föreskriver att allmänt åtal ska väckas, om ett allmänt intresse kräver det. Å andra sidan kunde man föreskriva om preciserande begränsningar för när lindrig misshandel av en person som utför sina arbetsuppgifter ska höra under allmänt åtal. Med tanke på arbetstägarnas jämställdhet är det dock inte motiverat

att ge olika typer av arbetsuppgifter olika ställning. I samma riktning verkar det att i synnerhet paragraferna om åtalsrätt inte bör innehålla element som är beroende av tolkning. I propositionen har man således stannat för att föreskriva att lindrig misshandel av en person som utför sina arbetsuppgifter hör under allmänt åtal. I dessa fall är det inte ändamålsenligt att frågan om åtal ska väckas ska vara beroende av en prövning av om det finns ett allmänt intresse. Möjligheten att tillämpa de allmänna bestämmelserna om åtgärdseftergift ger myndigheterna en tillräcklig prövningsrätt i dessa fall.

3.3 De viktigaste förslagen

Lindrig misshandel av en minderårig eller närstående person

I propositionen föreslås det att bestämmelsen om åtalsrätt i 21 kap. 16 § i strafflagen ändras så att lindrig misshandel av minderåriga och närstående personer hör under allmänt åtal. I paragrafen anges det så exakt som möjligt vilka närstående som omfattas av skyddet.

Detta betyder att ett brottmål ska behandlas, trots att målsäganden motsätter sig det t.ex. av personliga skäl. Myndigheterna kan dock tillämpa bestämmelserna om åtgärdseftergift. För processpraxis del innebär den föreslagna regleringsmodellen även en skyldighet att utreda dessa fall i större utsträckning än i dag t.ex. när polisen larmas till en privat bostad. I fortsättningen ska man göra förundersökning, om det i samband med ett sådant larm väcks misstankar om att det har förekommit misshandel av någon närstående. Förundersökningen kan inte heller läggas ner på grund av att målsäganden inte framställer något straffyrkande eller återtar sin anmälan.

Straff för lindrig misshandel kan bestämmas i strafforderförfarande.

Enligt den gällande bestämmelsen om lindrig misshandel är misshandeln lindrig, om den bedömd som en helhet är ringa ”med hänsyn till att våldet, kränkningen av den kroppsliga integriteten eller den skada som tillfogats offrets hälsa har varit mindre betydande eller med beaktande av andra omständigheter vid brottet”. Det är redan nu möjligt

att beakta sådana omständigheter som gör en gärning mer klandervärd när den gällande bestämmelsen tillämpas. Det föreslås inga ändringar i brottsrekvisitet.

Högsta domstolen har klart slagit fast i sin praxis (HD 2002:2, se även HD 1993:151) att när våldet riktar sig mot ett barn är det fråga om ett sådant särskilt förhållande mellan förövaren och offret som skärper bedömningen av gärningen. Vid misshandel av barn är offrets sårbarhet mer uppenbar än i nära relationer. På motsvarande sätt gäller också de omständigheter som talar för en specialreglering för lindrig misshandel i nära relationer även barn. Myndighetsåldern kan anses som en sådan allmänt erkänd åldersgräns i lagstiftningen för hur länge en person ska ha särskilt skydd. Det föreslås således i propositionen att regleringen av åtalsrätten vid lindrig misshandel ändras så att den utvidgade åtalsrätten ska gälla förutom brott som riktas mot närstående personer även brott mot personer under 18 år.

Den nu föreslagna ändringen innebär att de gärningar som omfattas av den kan behandlas i strafforderförfarande. Polisen kommer dock att få mer arbete när lindrig misshandel i nära relationer börjar höra under allmänt åtal, eftersom polisen alltid ska vidta de undersökningsåtgärder som behövs för att utreda brottet och skaffa bevis.

Det kräver ofta mycket arbete att utreda brott i nära relationer, på grund av särdragen hos dessa gärningar. Ofta är den misstänkte påverkad av alkohol, det finns barn på platsen och omständigheterna är också annars sådana att ett straffyrkande inte kan delges genast efter händelsen. Polisen måste vidta normala förundersökningsåtgärder, t.ex. teknisk undersökning av platsen för händelsen och förhör av personer som har samband med händelsen, parter och vittnen. Ofta måste även ett läkarutlåtande skaffas om målsägandens skador innan man kan framställa ett straffyrkande. Strafforderförfarandet påskyndar straffprocessen i de fallen när ett meddelande om straffyrkande kan delges direkt på platsen för händelsen, t.ex. i samband med ett trafikbrott. Lindrig misshandel i nära relationer förutsätter i de flesta fallen likadana åtgärder från polisens sida som annan misshandel. Ändringen av lagen så att misshandel

i nära relationer hör under allmänt åtal även i lindriga fall kommer att öka polisens arbete, på de grunder som anges ovan.

Lindrig misshandel och utredningen av dessa gärningar har således särdrag som gör att det sällan är möjligt att mekaniskt bestämma ett bötesstraff t.ex. i samband med ett larm till en privat bostad. För att målen med propositionen ska nås måste de förundersökningsåtgärder som nämns ovan utföras grundligt. Man bör sträva efter att hänvisa parterna till stödåtgärder i samband med att ett straffyrkande framställs. Det har föreslagits stora ändringar i strafforderförfarandet (RP 94/2009 rd). De ändringarna har emellertid inte något direkt samband med genomförandet av denna proposition.

För att målen med denna proposition ska nås är det ändamålsenligt att man inför en riskbedömning vid behandlingen av våld i nära relationer. Detta kräver myndighetssamarbete. I Finland testar man som bäst metoden Multi-Agency Risk Assessment Conference, MARAC, som har utvecklats i Cardiff i England. Med metodens hjälp har man kunnat minska upprepat våld. Man använder sig av ett standardiserat frågeformulär och gör en bedömning utifrån detta. Frågorna hänför sig till familjens våldshistorik och även till dess situation mer allmänt. Genom en analys av situationen kan man bilda sig en uppfattning om offret hör till riskgruppen. En av frågorna är om offret känner sig isolerat från familj eller vänner och om förövaren t.ex. försöker hindra offret från att träffa vänner, familjemedlemmar eller t.ex. läkare eller andra myndigheter. Sådan isolering är en riskfaktor som kan ge en fingervisning om situationen.

Utifrån riskkartläggningen styrs en del av fallen till en multidisciplinär arbetsgrupp. I Cardiff skedde riskbedömningen i multidisciplinära arbetsgrupper, där alla de personer som var relevanta med tanke på offrets livssituation var med. Arbetsgrupperna ordnade regelbundna möten, där man diskuterade offrets situation och gjorde upp en plan för att förbättra denna. Metoden testas som bäst i Finland, och om erfarenheterna är goda lönar det sig att ta i bruk metoden i hela landet. Detta kräver inte nödvändigtvis några ändringar i lagstiftningen.

Arbetsplatsvåld, lindrig misshandel och åtalsrätt

I propositionen föreslås det att bestämmelsen om åtalsrätt i 21 kap. 16 § i strafflagen ändras så att lindrig misshandel som har riktats mot en person på grund av hans eller hennes arbetsuppgifter hör under allmänt åtal. Personer i arbetsförhållande jämställs då på sätt och vis med personer som utövar offentlig makt när det gäller åtalsrätten. Gärningar som riktar sig mot de sistnämnda personerna utgör motstånd mot tjänsteman och hör under allmänt åtal redan i dag. I framtiden krävs det således inte längre målsägandens samtycke för att man ska kunna göra förundersökning för lindrig misshandel av en person som har utfört sina arbetsuppgifter.

Till paragrafens tillämpningsområde kommer i praktiken att höra framför allt servicearbetet, arbetet inom social- och hälsovårdssektorn, transport- och trafikbranschen samt handeln. Inom hälsovårdssektorn omfattar paragrafens tillämpningsområde t.ex. sjukhus tjänsterna, läkartjänsterna, de övriga tjänsterna inom hälsovården samt sjuktransporttjänsterna, arbetet på polikliniker och annan mottagning av patienter, arbetet på avdelningarna och hemsjukvården. När det gäller kundarbetet inom socialsektorn och arbetskraftssektorn kommer regleringens tillämpningsområde på motsvarande sätt att omfatta kundservice inom socialförvaltningen, den socialservice som innefattar in-kvartering, anstalterna för utvecklingsstörda, anstalterna för missbrukarvård, mödra- och skyddshemmen, övriga anstalter och övrig boendeservice (flyktingcentralerna, vårdhemmen för missbrukare, skyddshärbärgena, tillnyktringsstationerna), kundservice inom arbetskraftsförvaltningen samt hemtjänsten, till den del det inte är fråga om att utöva offentlig makt.

Inom handeln kommer till bestämmelsens tillämpningsområde att höra detaljhandeln med livsmedel, drycker och tobak, inklusive t.ex. kiosker och apotek. Exempel på arbetsuppgifter är kassahanterare och butikskontrollanter. Exempel på arbetsuppgifter inom hotell- och restaurangbranschen är servitriser på restauranger med utskänkingsrättigheter

och hotellstädare och inom transportbranschen taxiförare.

Även undervisningsuppgifterna hör i sig till paragrafens tillämpningsområde, som är allmänt utformat. Särskilt när det gäller uppgifterna inom småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen bör man dock observera att det ofta är fråga om tjänstemän, som redan i dag till vissa delar omfattas av de kriminaliseringar i strafflagens 16 kap. som gäller motstånd mot tjänsteman i de fall när det är fråga om utövning av offentlig makt. Lärarna är således i vissa situationer sådana tjänstemän som avses i 16 kap. 1 och 2 § i strafflagen, när man beaktar 16 kap. 20 § och 40 kap. 11 § 1 och 5 punkten i den lagen. Bl.a. forskning, undervisning och utbildning är exempel på verksamhet som bedrivs av tjänstemän och som inte är offentlig maktutövning och således inte omfattas av de ovan nämnda bestämmelsernas tillämpningsområde. Även i denna verksamhet kan det ingå uppgifter som innefattar utövning av offentlig makt, bl.a. att bedöma studieprestationer eller utöva disciplinära befogenheter inom utbildningsväsendet (RP 6/1997 rd, s. 59–60). Motstånd mot ett förfarande som ingår i tjänsteåliggandena för en lärare och som innefattar utövning av offentlig makt är således redan i dag ett brott som hör under allmänt åtal (SL 16:1–3 och Helsingfors hovrätt 8.11.2005, R 05/2253). Den föreslagna nya regleringen ändrar således inte nuläget till dessa delar. De gärningar som riktar sig mot lärare begås dock i allmänhet av minderåriga, antingen personer under 15 år eller, i gymnasier och yrkesskolor, personer under 18 år. Personer under 15 år är inte straffrättsligt ansvariga för sina handlingar. För dem ska påföljden för en lagstridig handling i första hand vara en åtgärd inom barnskyddet eller socialförvaltningen, på samma sätt som för minderåriga personer under 18 år i allmänhet. Straffrättsliga medel ska användas mycket sparsamt och först i sista hand. Om eleverna i en läroanstalt har gjort sig skyldiga till lindrig misshandel, kan läroanstalten behandla saken internt i pedagogiskt syfte, om den lärare som utsatts för misshandeln önskar det och ger sitt samtycke. Särskilt i dessa situationer är det motiverat att tillämpa bestämmelserna om åtgärdseftergift.

I vissa branscher kan det också vara en person som inte ska dömas till straff på grund av otillräknelighet som gör sig skyldig till lindrig misshandel av en arbetstagare. Exempel på sådana personer inom hälsovården är dementa, utvecklingsstörda, mentalvårdspatienter eller patienter som är tillfälligt förvirrade på grund av läkemedelschock. Personen i fråga kan begå en gärning som bedöms som lindrig misshandel mot en arbetstagare som utför konkret vårdarbete på en vårdanstalt, t.ex. påklädning eller matning, genom att slå omkring sig, spjärna emot eller slå till arbetstagaren, utan att det uppstår skador. På dessa patientgrupper kunde man även tillämpa bestämmelserna om åtgärdseftergift.

Grunder för åtalseftergift är t.ex. gärningsmannens unga ålder och oförstånd eller förhastande som beror på denna eller skälighets-synpunkter, t.ex. att gärningsmannen har varit föremål för social- och hälsovårdsåtgärder. Om det redan från början är sannolikt att åtgärdseftergift kommer att meddelas, är det av processekonomiska skäl inte alltid ändamålsenligt att vidta åtgärder för att väcka åtal. Det vore mer ändamålsenligt om dessa fall skulle gallras bort ur det straffrättsliga systemet redan på det stadiet när man på arbetsplatsen överväger om polisanmälan ska göras. Man bör inom respektive bransch överväga en schematisk polisanmälan av lindrig misshandel i dessa fall. Varje bransch har själv de bästa förutsättningarna att behandla dessa situationer, ge interna anvisningar och göra en bedömning av de mest typiska fallen.

4 Propositionens konsekvenser

4.1 Straffrättsliga konsekvenser

I propositionen ändras eller utvidgas inte det straffbara området för bestämmelserna om misshandel. De föreslagna ändringarna innebär dock att myndigheterna kommer att få handlägga gärningar som inte tidigare blev föremål för en straffprocess. Förslaget om att gärningarna ska höra under allmänt åtal kan bidra till att bryta en ond cirkel av återfall. Detta förbättrar också offrens ställning. Förslaget om att även lindrig misshandel av en arbetstagare som utför sina arbetsuppgifter

ska höra under allmänt åtal stöder och förbättrar ställningen för de arbetstagare som fallit offer för dessa brott.

4.2 Ekonomiska konsekvenser

Ändringen av åtalsrätten för lindrig misshandel

Förslaget om att lindrig misshandel i nära relationer ska höra under allmänt åtal kommer att ha rätt stora återverkningar på straffsystemets verksamhet. Kostnaderna för att behandla brott kommer att öka, eftersom allt fler gärningar undersöks. Konsekvenserna när det gäller antalet fall som olika myndigheter ska behandla och kostnaderna för dem beräknas vara följande:

(1) I framtiden ska förundersökning göras i sådana fall av lindrig misshandel där det enligt den gällande lagstiftningen inte görs någon förundersökning på grund av att gärningen är ett målsägandebrott eller där förundersökningen avbryts på grund av att målsäganden antingen inte framställer något straffyrkande eller återtar sitt yrkande. Lindrig misshandel där en polisanmälan har registrerats men som i dag avvisas vid förundersökningen av de orsaker som nämns ovan ska bedömas som misshandel, som hör under allmänt åtal, när de villkor som anges i lagförslaget är uppfyllda.

Polisen fick kännedom om 32 748 misshandelsbrott 2009. Av dem var 9 121 lindrig misshandel, och 4 171 av brotten begicks på enskild plats. I 3 529 av fallen (35 %) av lindrig misshandel yrkade målsäganden inte på straff, och i 3 423 av fallen (34 %) återtog målsäganden sitt straffyrkande. Antalet mål som avslutades på dessa grunder var således sammanlagt 6 952, dvs. drygt två tredjedelar av polisanmälningarna. Om ca en femtedel av dem, dvs. något färre än fallen av lindrig misshandel på enskild plats som polisen får kännedom om (4 074 fall 2008) inom samma hushåll (961 fall 2007) skulle vara sådan lindrig misshandel i nära relationer som omfattas av förslagets tillämpningsområde, skulle polisen tvingas slutföra en förundersökning i ca 1 500 nya fall per år. Eftersom dessa mål kan behandlas i strafforderförfarande,

kommer åklagarnas och domstolarnas kostnader inte att öka märkbart.

(2) I dag uppskattas det att en del av fallen av lindrig misshandel i nära relationer blir utanför straffsystemet. Det handlar om fall som varken införs i statistiken eller registreras, eftersom det redan på den plats där misshandeln skedde framgår att målsäganden inte har några anspråk. I framtiden kommer allt fler av dessa fall av lindrig misshandel i nära relationer som tidigare över huvud taget inte registrerades och således blev utanför straffsystemet att omfattas av detta, eftersom gärningarna enligt förslaget ska höra under allmänt åtal. Utifrån de uppgifter som finns att tillgå kan man endast ungefärligt uppskatta de kostnader som förslaget medför när det gäller dessa i dag oregistrerade fall av lindrig misshandel.

Polisen larmades till en privat bostad i sammanlagt 18 963 fall som klassificerades som familjevåld 2008. Endast 5 001 av dem ledde till att en polisanmälan registrerades. Ingen polisanmälan registrerades således i ca 14 000 av familjevåldsfällen. Genom den föreslagna ändringen kommer en stor del av dessa gärningar att bli föremål för polisens förundersökning i de fall när rekvisitet för lindrig misshandel uppfylls och orsaken till att ingen polisanmälan registreras i dag är att målsäganden inte har några anspråk.

Vid beredningen av propositionen har man uppskattat att straffsystemet kommer att få ca 5 000 nya fall på grund av den föreslagna lagändringen. Trots att ändringen i viss mån ökar polisens arbete, kan reformen enligt inrikesministeriet genomföras utan tilläggsresurser för polisens del. De praktiska metoder som införs och de praktiska erfarenheterna av dem kan leda till att polisens arbete ökar och medföra ett behov av att se över polisens resurser längre fram.

Utgångspunkten är att målen kan behandlas i strafforderförfarande. I kostnadskalkylerna ska man då för det första uppskatta vad ett mål som behandlas i strafforderförfarande kostar för åklagarna. På sidan 26 i regeringens proposition RP 94/2009 rd med förslag till lagstiftning om föreläggande av böter och ordningsbot och till vissa lagar som har samband med den sägs följande: ” Om det till åklagarnas handläggning kommer ca

170 000 ärenden färre kan den årliga inbesparingen vara ca 4 årsverken." Med andra ord skulle en åklagare enligt detta avgöra drygt 40 000 mål om året. Ställt i relation till antalet mål enligt denna proposition är slutsatsen att det inte behövs några tilläggsresurser för åklagarna till den del målen faktiskt avgörs i strafforderförfarande.

Ändringen innebär å andra sidan endast en möjlighet att avgöra ett mål i strafforderförfarande. En del av de fall som gäller misshandel i nära relationer kommer att komma till domstol för handläggning till följd av reformen. Det går inte att ange exakt hur många. År 2007 bestämdes det 875 bötesstraff för lindrig misshandel i strafforderförfarande. Samma år dömde domstolarna ut 359 straff för lindrig misshandel. Ca 70 % av fallen av lindrig misshandel behandlas således i strafforderförfarande.

Vid beredningen av propositionen har man sålunda uppskattat att åklagarna och domstolarna kan få ca 1 500 nya mål som ska handläggas på något annat sätt än i strafforderförfarande på grund av reformen. Behovet av tilläggsresurser på grund av propositionen kommer således att vara ca en miljon euro, dvs. 12 årsverken, för domstolarnas del och 0,5 miljoner euro, dvs. 4-5 årsverken, för åklagarnas del.

Å andra sidan kommer reformen att öka statens bötesinkomster med uppskattningsvis ca en halv miljon euro, om processerna resulterar i att det genomsnittliga bötesstraffet för lindrig misshandel döms ut.

I kostnads kalkylen har man även beaktat självregleringsmekanismerna i det straffrättsliga systemet, som utgör en stor osäkerhetsfaktor i kalkylerna: en del av målen avvisas, i en del av målen begränsas förundersökningen och i en del avstår man från åtgärder. Å andra sidan syftar den föreslagna lagstiftningen till att minska familjevåldet, som orsakar samhället stora kostnader. Det är möjligt och även önskvärt att ändringen inte ökar statens kostnader på lång sikt totalekonomiskt sett. Enligt olika uppskattningar orsakar enbart våldet mot kvinnor samhället kostnader på ca 65–90 milj. euro per år. Det finns inga uppgifter om till hur stor del dessa kostnader beror på uttryckligen den brottslighet som avses i detta lagförslag. Om pro-

positionen i enlighet med sitt syfte skulle förebygga lindrig misshandel i nära relationer åtminstone delvis genom att förhindra att misshandeln blir långvarig och upprepas, borde detta senare framgå av att antalet mål som kommer till myndigheterna för handläggning minskar. Detta skulle medföra såväl en direkt som en indirekt totalekonomisk kostnadsinbesparing i framtiden.

Åtalsarrangemangen vid arbetsplatsvåld

De ekonomiska konsekvenserna av att ändra åtalsrätten för misshandel av en person som utför sina arbetsuppgifter kan främst bedömas bara utifrån de uppgifter som fås från offerundersökningarna, och sådana uppgifter finns inte att tillgå från de allra senaste åren.

Enligt 2006 års offerundersökning utsätts ca 14 000 män och ca 34 000 kvinnor för fysiskt våld på sin arbetsplats varje år. Siffrorna grundar sig på offerundersökningen och har viktats enligt befolkningen. År 2003 anmäldes 19 % av arbetsplatsvåldet mot män och 13 % av arbetsplatsvåldet mot kvinnor till polisen. En polisanmälan registrerades dock i uppskattningsvis endast 6 % av de fall som gällde männen och 7 % av de fall som gällde kvinnorna (Heiskanen, Markku, Työpaikkaväkivalta Suomessa, i publikationen *Suomalaiset väkivallan uhreina*, Rättspolitiska forskningsinstitutets publikationer 216, 2005, s. 48). Orsaken till att ingen polisanmälan registrerades var sannolikt att målsäganden inte hade några anspråk eller att man hade ingått förlikning. Utifrån dessa uppgifter kan man göra följande uppskattningar av antalet fall där förundersökning inte görs i dag. När det gäller lindrig misshandel av män på arbetsplatsen görs förundersökning inte i uppskattningsvis ca 1 800 fall. Motsvarande siffra för kvinnorna uppskattas till 2 000 fall. Siffrorna har fått genom att man från antalet gärningar som enligt offerundersökningen anmäldes till polisen har dragit av det antal fall som enligt undersökningen uppskattades leda till polisanmälan.

Enligt förslaget ska lindrig misshandel som har riktats mot en person som utfört sina arbetsuppgifter höra under allmänt åtal. I framtiden ska förundersökning således göras i dessa fall, och gärningarna kommer sannolikt

att handläggas i strafforderförfarande. Antalet fall som kommer till handläggning beräknas öka med som mest ca 3 800 nya fall. Trots att ändringen i viss mån ökar polisens arbete, kan reformen enligt inrikesministeriet genomföras utan tilläggsresurser för polisens del. Ökningen av antalet fall som åklagarna behandlar i strafforderförfarande är densamma, men arbetsmängden ökar inte i någon större utsträckning.

I de ovan nämnda bedömningarna av de ekonomiska konsekvenserna ingår inte kostnaderna för den utbildning som behövs på grund av lagförslaget. På grund av ändringarna behövs det tilläggsutbildning för i synnerhet poliserna men även för andra myndigheter.

Man bör också konstatera att det är mycket svårt att uppskatta hur mycket antalet fall kommer att öka i de olika faserna av straffprocessen på grund av propositionen. Uppgifterna om antalet nya mål och kostnader i kalkylerna ovan är maximisiffror som grundar sig på information från de senaste åren, och de är således osäkra.

4.3 Konsekvenser för myndigheterna

Enligt propositionen ska polisen göra förundersökning vid misshandel i nära relationer. I praktiken betyder detta att polisen i högre grad än i dag ska undersöka och utreda händelser där det är fråga om våld i nära relationer, t.ex. när den larmas till en privat bostad, och efter det överföra ärendet till förundersökning. Detta är nödvändigt också för att samla de bevis som behövs. Propositionen förutsätter därför att polisen får utbildning.

Förslaget kommer att öka antalet fall som kommer till åklagarna och domstolarna för prövning så som anges i uppskattningarna ovan, men den ändrar inte den nuvarande undersökningen eller rättegången i fråga om brott som hör under allmänt åtal på något annat sätt.

Propositionen ändrar i princip inte förfarandet vid anmälning av brott som gäller arbetsplatsvåld till polisen. Liksom i dag får ett brott anmälas av vem som helst, t.ex. arbetsgivaren eller någon utomstående. En skillnad jämfört med den gällande regleringen är dock att polisen ska göra förundersökning när

ärendet hör under allmänt åtal, trots att målsäganden inte framställer något straffyrkande. Den föreslagna regleringen ändrar emellertid inte arbetsätten i sig.

Propositionen kan även ha den sidoeffekten att det blir vanligare att förordna ett biträde enligt rättshjälpslagen (257/2002) i de gärningar som omfattas av förslaget. I praktiken är det möjligt att ett biträde i framtiden förordnas för både målsäganden och svaranden i mål där man inte tidigare skulle ha förordnat något biträde. Enligt 6 § 2 mom. 2 punkten i rättshjälpslagen omfattar rättshjälpen dock inte biträdande i enkla brottmål, där enligt allmän straffpraxis strängare straff än böter inte är att vänta eller där den åtalades rättskydd inte kräver att ett biträde anlitas, med hänsyn till det straff som i övrigt kan väntas och utredningen i målet. Särskilt de svåra bevisfrågorna vid våld i nära relationer kan dock leda till att dessa mål på grund av gärningens natur inte alltid kan betraktas som enkla brottmål, utan ett rättegångsbiträde ska förordnas oftare än i dag. Hur mycket antalet förordnanden ökar framöver beror således på hur man i praktiken tillämpar villkoren för att förordna ett biträde på de fall som förslaget omfattar.

4.4 Samhälleliga konsekvenser

Förslagets samhälleliga konsekvenser innefattar en bedömning av de könsrelaterade konsekvenserna av propositionen. Strafflagen är till sin utgångspunkt könsneutral. Inte heller de ändringar som föreslås nu har knutits till förövarens eller offrets kön. En gärning som i dag bedöms som lindrig misshandel har, när den begås i en nära relation eller mot någon som utför sina arbetsuppgifter, särdrag som i det enskilda fallet gäller såväl kvinnor som män som förövare och offer.

Enligt Förenta nationernas definition är våldet könsrelaterat, om det oproportionerligt ofta riktar sig mot kvinnor. Frekvensen och utvecklingen av våldet mot de olika könen ska således jämföras med den allmänna våldsutvecklingen och det våld som andra befolkningsgrupper utsätts för. Av de fall av lindrig misshandel och grundformen av misshandel inom samma hushåll som polisen fick kännedom om 2007 riktade sig dock en-

ligt Statistikcentralens uppgifter 71 % mot kvinnor över 15 år. Propositionen således i praktiken större konsekvenser för kvinnorna som offer i fråga om sådan lindrig misshandel i nära relationer som omfattas av propositionen. Propositionen bedöms ha positiva könsrelaterade konsekvenser när det gäller kvinnans ställning som brottsoffer, eftersom den ålägger myndigheterna att ingripa även i lindriga gärningar.

Enligt de nationella offerundersökningarna har arbetsplatsvåldet mot kvinnor ökat mer än arbetsplatsvåldet mot män sedan 1990-talet. När man betraktar det fysiska våldet har männens andel hållits kring knappt 1 %, medan andelen kvinnor som har utsatts för våld på arbetsplatsen är nästan 2 % (se närmare under avsnittet förekomsten av arbetsplatsvåld). Våldet verkar främst ha ökat inom den kvinnodominerade tjänstesektorn. I propositionen föreskrivs det att lindrig misshandel av en arbetstagare på grund av hans eller hennes arbetsuppgifter ska höra under allmänt åtal. Propositionen bedöms även till dessa delar ha positiva könsrelaterade konsekvenser för kvinnans ställning, eftersom den betonar att samhället ska ingripa i och reagera på också lindrigt fysiskt våld mot en arbetstagare.

Aga av föräldrarna mot barn och unga minskade kraftigt 1998–2008. Av de fall av lindrig misshandel och grundformen av misshandel inom samma hushåll som polisen fick kännedom om 2007 riktade sig dock fortfarande 14 % mot barn under 15 år. I synnerhet när ett barn misshandlas av en närstående person eller en person som har en förtroendeställning gentemot barnet kan misshandeln, trots att den är lindrig, vara en mycket uppskakande upplevelse för barnet och skada dess utveckling. Detsamma gäller även våld mot barn i allmänhet. Flera undersökningar visar att förövarna av våldsbrott ofta själva har utsatts för våld som barn. Propositionen förbättrar det straffrättsliga skyddet för barn. Propositionen kan även på lång sikt indirekt förebygga våldsamt beteende mer allmänt, eftersom den betonar det klandervärda i också lindrig misshandel av barn och unga.

5 Beredningen av propositionen

Justitieministeriet tillsatte den 17 oktober 2008 en arbetsgrupp för att utreda de misshandelsbestämmelser som tillämpas på partner- och arbetsplatsvåld. Arbetsgruppen överlämnade sitt betänkande till justitieministeriet den 16 juni 2009.

Arbetsgruppen föreslog i sitt betänkande att lindrig misshandel i nära relationer ska omfattas av grundrekvisitetet för misshandel i vissa fall. Ändringen ska göras genom att man begränsar tillämpningen av paragrafen om lindrig misshandel. Misshandeln ska inte betraktas som lindrig, om gärningen riktar sig mot en person under 18 år som står i en särskilt beroende ställning till gärningsmannen eller mot en person som har eller har haft en nära relation till gärningsmannen och som när brottet begås har grundad anledning att känna ett hot mot sin kroppsliga integritet eller otrygghet på grund av gärningsmannens tidigare verksamhet, om inte brottet trots denna omständighet bedömt som en helhet är ringa.

Arbetsgruppen föreslog också att bestämmelsen om åtalsrätten för lindrig misshandel ska ändras så att sådan lindrig misshandel av en person som betjänar en kund eller sköter kundens ärenden som sker på grund av dessa arbetsuppgifter hör under allmänt åtal.

Arbetsgruppens betänkande sändes på remiss till 59 myndigheter och organisationer den 30 augusti 2009. Sammanlagt 49 utlåtanden kom in. Det har publicerats ett sammandrag av utlåtandena (Justitieministeriet, Betänkanden och utlåtanden 10/2010). Med ett undantag understödde remissinstanserna de ändringar som arbetsgruppen föreslog, även om många ansåg att de var otillräckliga. Många av remissinstanserna hade också synpunkter på detaljer i de föreslagna bestämmelserna. Man ansåg bl.a. att bestämmelserna var för vida och lämnade rum för tolkning och att det fanns oklarheter som gällde bestämmelsernas tillämpningsområde. Särskild kritik fick den föreslagna mycket begränsade allmänna åtalsrätten för lindrig misshandel av en arbetstagare. Många av remissinstanserna ansåg att det vore bättre om lindrig misshandel av en person som sköter sina ar-

betsuppgifter skulle omfattas av den allmänna åtalsrätten utan några begränsningar.

Vid den fortsatta beredningen har remissutlåtandena beaktats för det första genom att bestämmelserna har förenklats och samtidigt preciserats, så att tillämpningsområdet har blivit klarare. I lagtekniskt avseende har man stannat för att genomföra reformen på ett enklare sätt, genom att ändra paragrafen om

åtalrätt så att våld i nära relationer ska höra under allmänt åtal utan några tilläggs-kriterier som ger rum för tolkning. För arbetsplatsvåldets del har man slopat begränsningen till kundtjänstsuppgifter i fråga om den allmänna åtalsrätten för lindrig misshandel. Efter att den fortsatta beredningen hade avslutats sändes propositionsutkastet på ny remiss, som denna gång var mycket mer begränsad.

DETALJMOTIVERING

1 Lagförslag

21 kap. Om brott mot liv och hälsa

16 §. Åtalsrätt. Det föreslås att paragrafen om åtalsrätt för lindrig misshandel ändras så att denna gärning ska höra under allmänt åtal i de fall när offret är en minderårig, en närstående till gärningsmannen eller en person som utför sina arbetsuppgifter. Det föreslås att paragrafen ändras så att 1 mom. gäller lindrig misshandel och 2 mom. vållande av personskada. Innehållsmässigt ändras endast 1 mom., dvs. åtalsrätten för lindrig misshandel.

1 punkten. Enligt punkten ska lindrig misshandel höra under allmänt åtal, om den har riktat sig mot en person som är yngre än 18 år. I propositionen föreslås det att åldersgränsen ska vara den allmänna myndighetsåldern, 18 år. Personer som är yngre än detta befinner sig på ett stadium i sin utveckling där våldet har synnerligen skadliga konsekvenser. Det är särskilt skadligt för ett barn att utsättas för misshandel av en närstående. Om barnet hyser ett särskilt förtroende för och är beroende av förövaren, kan också lindrig misshandel orsaka svåra konflikter och kanske långvariga skador hos barnet. Situationen tillspetsas ytterligare av att barnet inte kan söka stöd hos sina närstående, eftersom förövaren är uttryckligen den person som barnet borde kunna lita på.

Enligt 1 kap. 1 § 3 mom. i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt får ett barn inte undertryckas, agas eller utsättas för annan kränkande behandling. I motiveringen till regeringens proposition (RP 224/1982 rd) sägs det att det uttryckliga syftet med lagförslaget var att slå fast att barns vårdnadshavare inte längre efter det att bestämmelsen har trätt i kraft har rätt att aga barn. Denna proposition bekräftar detta sakläge. Att syftet är att aga barn ska inte heller anses som en sådan omständighet som ger rätt att tillämpa rekvisitet för lindrig misshandel, utifrån en helhetsbedömning.

En person som är yngre än 18 år kan också misshandlas av någon jämnårig. T.ex. fysiska gräl mellan syskon eller kamrater ska i regel kunna uppfylla rekvisitet för lindrig misshandel. Den föreslagna paragrafen blir även tillämplig på lindrig misshandel mellan unga personer. Trots att det här i allmänhet inte finns något sådant beroendeförhållande mellan förövaren och offret som gör gärningen mer klandervärd, är det befogat att ingripa i dessa situationer. Eftersom det är fråga om lindrig misshandel, kan myndigheterna dock tillämpa bestämmelserna om åtgärdseftergift, inom ramen för den ändamålsenlighetsprövning som lagen möjliggör, och det är inte alltid ändamålsenligt att döma ut bötesstraff för dessa gärningar. Detta gäller särskilt situationer när det inte finns någon särskild obalans i styrkeförhållandena mellan förövaren och offret.

2 punkten. I den föreslagna 2 punkten definieras de situationer där lindrig misshandel i en nära relation hör under allmänt åtal. Gärningen ska rikta sig mot en närstående till gärningsmannen. Vid definitionen av nära relation har man tagit modell av bestämmelsen i 15 kap. 10 § 2 mom. i strafflagen, som i och för sig har stiftats i ett helt annat syfte. En nära relation kan för det första grunda sig på ett äktenskap, ett samboförhållande eller ett registrerat partnerskap. Med samboförhållande avses i allmänhet en parrelation där parterna bor tillsammans och helt eller delvis har ett gemensamt hushåll. I den föreslagna paragrafen är frågan om en nära relation dock inte bunden till att man bor tillsammans, utan även partner som bor skilt kan omfattas av dess tillämpningsområde. Sambor kan vara av samma eller olika kön; den föreslagna bestämmelsen kan tillämpas på nära relationer oberoende av parternas sexuella läggning. På motsvarande sätt kan en nära relation grunda sig på ett släktskapsförhållande, och tillämpningsområdet omfattar då barn, föräldrar samt far- och morföräldrar. Man bör dock lägga märke till att 1 punkten är en specialbestämmelse som åsidosätter tillämpningen av 2 punkten i sådana fall när gärningen rik-

tar sig mot ett barn under 18 år. Bestämmelsen blir också tillämplig på syskonrelationer. När det gäller mer avlägsna släktingar krävs det dock särskilda grunder som gäller relationens natur för att det ska kunna anses vara fråga om en nära relation.

Eftersom det finns många olika slag av personliga relationer som innebär att en person står nära en annan, är det inte möjligt att göra upp en fullständig förteckning över dem (RP 6/1997 rd). Typiskt för en nära relation är att det finns ett känslomässigt band till den andra personen. Bevisfrågorna när det gäller arten av en relation kommer att avgöras i rättspraxis, utom i de situationer som nämns uttryckligen i det föreslagna momentet.

Den föreslagna 2 punkten gäller också situationer där förövaren och offret tidigare har haft en nära relation, även om detta kanske inte längre kan anses vara fallet vid den tidpunkten när gärningen begås. Bestämmelsen kunde således bli tillämplig vid tvistiga och långvariga separationer där situationen tillspetsats till lindrig misshandel. Det går dock inte att ange exakt hur tidsfaktorn ska påverka bedömningen av relationens natur. Ju längre tid som har förflutit sedan relationen upphörde, desto mer vägande grunder krävs det för att tillämpa bestämmelsen.

Som nära relationer ska dock inte anses vanliga vänskaps- och kamratrelationer i samband med skolgång, studier eller fritid, trots att parterna även här kan ha känslor av närhet, beroende och sårbarhet, och inte heller t.ex. bekantskaper på Internet. I princip ska inte heller de inbördes relationerna mellan kollegerna på en arbetsplats anses som nära relationer. Att t.ex. flera studerande bor tillsammans i en studentbostad skapar inte heller det någon presumtion om en nära relation.

3 punkten. Genom den föreslagna lagändringen föreskrivs det att lindrig misshandel av en person på grund av hans eller hennes arbetsuppgifter ska höra under allmänt åtal. I avsnitt 3.3 i allmänna motiveringen behandlas de typiska situationer som hör till paragrafens tillämpningsområde mer ingående.

Gemensamt för de situationer där bestämmelsen ska tillämpas är att arbetstagaren på ett eller annat sätt har varit i kontakt med en kund, en besökare eller någon annan person

utanför arbetsgemenskapen och har misshandlats av denna person, antingen då kontakten skedde eller senare, på ett sätt som rättsligt ska bedömas som lindrig misshandel. Själva gärningen i sig kan begås i servicesituationen eller senare. För att bestämmelsen ska bli tillämplig behöver gärningen således inte heller ha begåtts på arbetsplatsen. T.ex. ska gärningar som begås hemma hos en kund i en vårdssituation höra till bestämmelsens tillämpningsområde.

Exempel på en typisk situation där bestämmelsen ska tillämpas är när någon uppträder störande mot en restaurangservitör, butiksförsäljare, vårdpersonalen på en hälsovårdscentral eller en socialarbetare inom socialsektorn så att rekvisitet för lindrig misshandel uppfylls. Det krävs inte några bevis för att det har funnit ett motiv till det störande beteendet, t.ex. att det är avsiktligt eller sker i hämnsyfte, för att bestämmelsen ska kunna tillämpas. För att en gärning ska kunna betraktas som lindrig misshandel som hör under allmänt åtal räcker det att den har riktats mot en person på grund av hans eller hennes arbetsuppgifter.

Paragrafen blir även tillämplig i situationer där gärningsmannen inte är den egentliga kunden eller den som får behandling men är i en sådan persons sällskap. Således ska t.ex. lindrig misshandel som en följeslagare till en patient riktar mot någon i personalen på en hälsovårdscentral höra under allmänt åtal.

Vid tillämpningen av paragrafen saknar en persons arbets- eller tjänstemannarättsliga ställning betydelse. Paragrafen ska tillämpas på personer i arbets-, avtals- och tjänsteförhållande och även på personer i arbetspraktik.

Det föreslagna uttrycket ”på grund av hans eller hennes arbetsuppgifter” begränsar å andra sidan bestämmelsens tillämpningsområde så att det inte omfattar gärningar som inte hänför sig till offrets arbetsuppgifter. Det kan t.ex. vara fråga om en händelse på arbetsplatsen som hänför sig till någon annan relation mellan parterna än en sådan som gäller arbetet.

2 Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2011.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lagförslag

Lag**om ändring av 21 kap.16 § i strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) 21 kap. 16 §, sådan den lyder i lag
578/1995, som följer:

21 kap.

Om brott mot liv och hälsa

16 §

Åtalsrätt

Allmän åklagare får väcka åtal för lindrig
misshandel endast om målsäganden anmäler
brottet till åtal eller gärningen har riktat sig
mot

- 1) en person som är yngre än arton år,
- 2) gärningsmannens make eller tidigare
make, syskon, släkting i rakt upp- eller ned-

stigande led eller den som har eller har haft
gemensamt hushåll med gärningsmannen, el-
ler mot någon annan person som annars är el-
ler har varit närstående till gärningsmannen
på grund av ett med dessa jämförbart person-
ligt förhållande eller

3) en person på grund av hans eller hennes
arbetsuppgifter.

Allmän åklagare får väcka åtal för vållande
av personskada endast om målsäganden an-
mäler brottet till åtal.

Denna lag träder i kraft den _____ 20 .

Helsingfors den 11 juni 2010

Republikens President**TARJA HALONEN**Justitieminister *Tuija Brax*

Lag**om ändring av 21 kap.16 § i strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) 21 kap. 16 §, sådan den lyder i lag
578/1995, som följer:

Gällande lydelsei

21 kap

Om brott mot liv och hälsa

16 §

Åtalsrätt

Allmän åklagare får inte väcka åtal för lindrig misshandel som riktat sig mot en person som fyllt femton år och inte heller för vållande av personskada, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal.

Föreslagen lydelses

21 kap.

Om brott mot liv och hälsa

16 §

Åtalsrätt

Allmän åklagare får väcka åtal för lindrig misshandel endast om målsäganden anmäler brottet till åtal eller gärningen har riktat sig mot

- 1) en person som är yngre än arton år,
- 2) gärningsmannens make eller tidigare make, syskon, släkting i rakt upp- eller nedstigande led eller den som har eller haft gemensamt hushåll med gärningsmannen, eller mot någon annan person som annars är eller har varit närstående till gärningsmannen på grund av ett med dessa jämförbart personligt förhållande eller
- 3) en person på grund av hans eller hennes arbetsuppgifter.

Allmän åklagare får väcka åtal för vållande av personskada endast, om målsäganden anmäler brottet till åtal.

Denna lag träder i kraft den 20 .